

שאלות המצוות
בהלכה

שכיחא

לתגובות: עקיבא משה סילבר | questions@shchiche.com | 052-7155401

בענין בעצם היום הזה

{כתב רש"י דברים פרק לב פס' מח וידבר ה' אל משה בעצם היום הזה - בשלשה מקומות נאמר בעצם היום הזה, נאמר בנח (שם ז, יג) בעצם היום הזה בא נח וגו', במראית אורו של יום, לפי שהיו בני דורו אומרים בכך וכך אם אנו מרגישין בו אין אנו מניחין אותו ליכנס בתיבה, ולא עוד אלא אנו נוטלין כשילין וקרדומות ומבקעין את התיבה.

אמר הקדוש ברוך הוא הריני מכניסו בחצי היום, וכל מי שיש בידו כח למחות יבא

וימחה.

במצרים נאמר (שמות יב, נא) בעצם היום הזה הוציא ה', לפי שהיו מצרים אומרים בכך וכך אם אנו מרגישין בהם אין אנו מניחים אותם לצאת, ולא עוד אלא אנו נוטלין סייפות וכלי זיין והורגין בהם.

אמר הקדוש ברוך הוא הריני מוציאן בחצי היום וכל מי שיש בו כח למחות יבא וימחה.

אף כאן במיתתו של משה נאמר בעצם היום הזה, לפי שהיו ישראל אומרים בכך וכך אם אנו מרגישין בו אין אנו מניחין אותו, אדם שהוציאנו ממצרים וקרע לנו את הים והוריד לנו את המן והגיז לנו את השליו והעלה לנו את הבאר ונתן לנו את התורה אין אנו מניחין אותו.

אמר הקדוש ברוך הוא הריני מכניסו בחצי היום וכו'.

{

וצ"ע הא גבי מילת אברהם נזכר ג"כ בראשית יז כג בעצם היום הזה.

תשובה - בדקתי ברשימת המקומות שנאמר בתורה בעצם היום הזה ומצאתי י"ד מקומות במקרא שנאמר לשון זה, ומיהו י"ל דדוקא בתורה ולא בנביאים וכתובים, וכבר נשארו בידינו רק י"א מהן, וגם השתא י"ל דוקא כשנאמר בלשון סיפור דברים ולא בלשון ציווי, וגם י"ל דכל המקומות הכפולין כמו יציא"מ לא נזכרו ב' הפעמים, וא"כ נשארה בזאת רק הקושיא מאברהם ולפ"ז צ"ע.

והנה דברי רש"י הם מן הספרי פיסקא של"ז, ושם נזכרו רק ג' מקומות כפי שכתב רש"י, אכן ראיתי במדרש תנאים (לדברים פרק לב פס' מח), דשם איתא לדרשא זו, ונזכר שם ג"כ קרא דאברהם, וז"ל, וידבר ה' אל משה בעצם היום הזה בארבעה מקומות הוא אומ' בעצם היום הזה: בנח הוא אומ' (ברא' ז יג) בעצם היום הזה:

באברהם הוא אומר (שם יז כו) בעצם היום הזה במצרים הוא אומר (שמות יב מא) בעצם היום הזה: וכאן הוא אומ' בעצם היום הזה: מה ראה לומר בנח בעצם היום הזה אלא אמר הקדוש ברוך הוא אם נכנס נח לתיבה בלילה עכשו כל דורו אומ' כך מכך לא היינו יודעים בו שאלו היינו יודעים לא היינו מניחים אותו להיכנס ולא עוד אלא שהיינו נוטלין כשילין וקרדומין ומבקעין עליו את התיבה לכן אמ' הקדוש ברוך הוא הרני מכניסו בחצי היום ומי שיש בו כוח יבא וימחה שנ' בעצם היום הזה בא נח: מה ראה לומר באברהם בעצם היום הזה אלא אמ' הקדוש ברוך הוא אם מל אברהם עצמו בלילה עכשו כל דורו אומר אלו ראינוהו לא הנחנוהו לכך אמ' הקדוש ברוך הוא בעצם היום הזה נמול אב' ודי רגשה ליה ימלל: מה ראה לומר במצרים בעצם היום הזה אלא אמ' הקדוש ברוך הוא אם מוציא אני את ישראל ממצרים בלילה עכשו המצרים אומ' כך מכך לא היינו יודעים בהם שאלו היינו יודעין בהם לא היינו מניחין אותן לצאת ולא עוד אלא שהיינו נוטלין סייפים ומגנים ועושים עמהם מלחמה לכך אמ' הקדוש ברוך הוא הרני מוציאן בחצי היום ומי שיש לו כוח יבוא וימחה שנ' בעצם היום הזה הו' ה' את בני ישראל מא' מצ': מה ראה לומר במשה בעצם היום הזה אלא אמ' הקדוש ברוך הוא אם נכנס למערה בלילה עכשו ישראל אומ' כך מכך לא היינו יודעים בו שאלו היינו יודעים בו לא היינו מניחים אותו להיכנס אדם שהוציאנו ממצרים וקרע לנו את הים והוריד לנו את המן והעלה לנו את הבאר והגיז לנו את השליו ועשה לנו כמה נסים וגבורות היינו מניחים אותו להיכנס לכך אמ' הקדוש ברוך הוא הרני מכניסו בחצי היום ומי שיש בו כוח יבוא וימחה לכך נאמ' וידבר ה' אל משה בעצם היום הזה לאמ' עכ"ל.

וא"כ לגירסת המדרש תנאים לק"מ.

{

והנה הרמב"ן פרשת אמור הזכיר ספרי זה ע"ש ואח"כ הזכיר את ענין עצם דאברהם

ג"כ, וז"ל: הזכיר הכתוב "בעצם היום הזה" בענינים נגזרים לעתים מזומנים, אמר בנח בעצם היום הזה בא נח וגו', ויהי בעצם היום הזה יצאו כל צבאות ה' מארץ מצרים (שמות יב מא), וידבר ה' אל משה בעצם היום הזה עלה אל הר העברים (דברים לב מח מט).

והטעם באלו, מפני שיתכן שהכניס נח בתיבה קודם לכן הרבה מן החיה והעוף, וכן יתכן שיצאו מקצת ישראל ממצרים קודם לכן וביום ההוא נגמר הענין, וכן קודם ליום ההוא היתה צואה למשה רבינו בעלייה ההיא וביום ההוא עלה, לכך פירש הכתוב בכולן שהיו בגוף היום ההוא, לא שהותחל בהם מתחילה ונשלם ענינם ביום ההוא רק הכל היה בגוף היום הזה.

וכן בעצם היום הזה נמול אברהם וגו' (בראשית יז כו), שנמולו עם רב ביום אחד להגיד זריזותו במצות.

וכן נראה לי עוד כי עצם כל דבר, כחו ותקפו, נגזר מלשון כחי ועוצם ידי (דברים ח יז), עוז ותעצומות (תהלים סח לו), וכן זה ימות בעצם תומו (איוב כא כג), בתוקף שלמותו, ובעבור שהעצמות מוסדות הגוף ותקפו יקראו כן.

והנה כעצם השמים לטוהר (שמות כד י), שטהרת הדבר שראו ברורה וחזקה כחוזק טוהר השמים.

ולכך יזכיר בימים הנזכרים "עצם היום", כי הענין בהם בעצמם לא בדבר אחר נוסף בהם, שהוא הקרבנות אשר יקריבו בהם.

וכן אמר אונקלוס, בקרן יומא הדין, בקרנו של יום בגופו וכחו, מלשון וכל קרני רשעים אגדע (תהלים עה יא), מגני וקרן ישעי (ש"ב כב ג), כי בעבור שהכוח בקרנים יקראו גוף הדבר קרנו, ובלשון חכמים (תרומות פ"ז מ"א) משלם את הקרן ואינו משלם את החומש.

ויש גורסין בתרגום בכרן בכ"ף, והכל אחד, כי בכתוב כובע וקובע שוים, וישתמשו חכמים בכל לשון עכבה בכ"ף נגזר מולא יעקבם כי ישמע קולו (איוב לז ד) ויאמרו מתקשט מן תכשיטין, ואמרו קרסמוה נמלים (פאה פ"ב מ"ז) מן יכרסמנה חזיר מיער (תהלים פ יד).

והנאמר במקומות הנזכרים "בעצם היום הזה" גם כן פירושו בכח היום ההוא, שהם ענינים לא יעשו ביום אחד כמנהגו של עולם, לפיכך אמר כי כל החיה וכל הבהמה וכל העוף וכל רומש על האדמה נאספו בכוח היום ההוא בגזרת האל עליהם כי פיו הוא צוה ורוחו הוא קבצן, וכן לא יאספו שש מאות אלף רגלי הגברים לבד מטף ויצאו כאיש אחד מארץ מצרים, רק בכח היום הנגזר עליו כן מפי עליון, וכן בענין משה רבינו להגיד כי ביום שנצטוה בשירה וכתבה ולמדה את בני ישראל שימה בפיהם (דברים לא יט) ויכל לדבר את כל הדברים האלה (שם לב מה) נגזר עליו שיעלה בכח היום ההוא שהגזרה בו אל הר העברים ואמר וזאת הברכה ועלה שם, והוא ענין ראוי לימים רבים אבל נעשה בכוחו ועצומו של יום.

וכן מילת שלש מאות ושמנה עשר איש ביום אחד בבית אברהם מה' הוא.

ואמר יחזקאל (ב ג) המה ואבותם פשעו בי עד עצם היום הזה, להכניס היום בכלל ההוא.

וכן "עד עצם היום הזה" דחדש, שהוא עד ועד בכלל, כי גוף הדבר כחו ותקפו עכ"ל. ועיין בביאורינו לפסיקתא דר"כ פ' ויהי בחצי הלילה מה שהוכחנו שם בדעת הפסיקתא שיציאת מצרים היתה בבקר ע"ש.

וכתב בשו"ת מגדנות אליהו חלק א סימן כב והמהרש"ם בספרו תכלת מרדכי עה"ת [פ' לך לך בקונטרס נר מצוה אות ד'] כתב ליישב מנהג העולם שאין נזהרין למול מיד בבוקר, וכתב שבאברהם אבינו כתוב [בראשית י"ז כ"ו] בעצם היום הזה נמול

אברהם וכו', וכתב שבעצם היום פירוש בזמן גבורת היום שהוא בחצות עיין שם.

ועיין מש"כ על דבריו מוח"ז הגאון ז"ל בספרו מכתם לדוד עה"ת שם.

ומצאתי להגאון האדרת ז"ל בספרו זהב שבא על תוס' הרשב"א עמ"ס פסחים [נ"ח א' ד"ה ועבדינן] שהעיר על חכם אחד שרצה לומר כדברי המהרש"ם, שבגמ' מנחות [ס"ח א'] דרשינן דהאיר המזרח מתיר את איסור חדש מבעצם היום, ומשמע דעצם היום היינו משמתחיל היום ע"ש, ואכ"מ להאריך בכ"ז.

עכ"ל הס' הנזכר.

ואפשר די"ל לחומר הקו' דמסברא י"ל שהקדים אברהם למול כדכתיב וישכם אברהם בבקר וה"ה הכא, דמהתם ילפי' בפסחים פ"ק לזריזין מקדימין למצוות, וכ"ש אברהם גופיה, דהרי למילה ג"כ ילפי' דזריזין מקדימין למצות, וא"כ אברהם נמי אם נאמר לו מתחילת היום או בלילה בודאי הקדים למול בבקר, ולהכי לא בעי לאתויי לה, דס"ל לעיקר דבעצם היינו בחצות אכן דוקא היכא דלא מוכח קרא איפכא, וכמו דביו"כ דכתיב בעצם היום הזה ג"כ ל"א דרק בחצות מחוייב לצום, עיין רמב"ן שם, ולהכי לא מייתי אלא ג' מקומות.

ומיהו אינו ברור לי לפי' זה מנ"ל דנאמר לו בלילה או בתחילת היום, דשמא נאמר לו קודם חצות ואז מיד מל דזריזין מקדימין למצוות, אבל ל"ק כ"כ דגם מספיקא לא כללו בג' מקומות, דלא כלל אלא ג' מקומות הודאיין.

